המשך דיני תפילות שבת

(שחרית, מנחה, דיני טעות בתפילה; התפלל תפילת חול בשבת; הכרות עם תפילת 'שלום עליכם').

מקורות: (פרק ג, יג; יט-כד; כח-כט)

<u>מיפוי התכנים בהתאם למוקדי הלמידה</u>

1. מושגים

<u>הערה</u>: מושגים המסומנים ב* נלמדו בנושאים הקודמים בחודש זה.

מושגי תוכן:

- עונג שבת*,
- ברכות אמצעיות בתפילת העמידה

בתפילת שמונה עשרה: שלוש-עשרה ברכות של בקשה ותפילה שבהם מבקש המתפלל מבורא העולם את בקשותיו.

בתפילת שבע: תפילה הנאמרת בשבת וימים טובים (חוץ ממוסף של ראש השנה שבה יש 3 ברכות אמצעיות) הברכה האמצעית עוסקת בקדושת היום, בה מציינים את יחודו של היום. בתפילת שבע אין מברכים את ברכות הבקשה.

מושגי בסיס:

- הפסק, (ראו אלפון מושגים)

2. גדרי ההלכה:

סעיף יג

תפילת שחרית

מתי?

מקרה: *שחרית בשבת בבוקר*

דין : נוהגים לבוא לבית הכנסת מאוחר יותר מימות החול

דין: צריך להזהר שלא יעבור זמן קריאת שמע ותפילה

טעם: מפני שהשנה היא עונג שבת

<u>הערה:</u> חשוב לקרוא את מדור 'הליכות ומנהגים' סעיפים 1-3 העוסקים בעבודת התפילה בשבת.

סעיפים יט-כה

תפילת מנחה

אופן?

סדר תפילת מנחה

<u>הערה</u>: חשוב לפתוח את הסידור בתפילת מנחה לשבת ולראות את סדר התפילה והפסוקים הנאמרים מתוך הסידור.

מקרה	תת מקרה	דעה	דין	טעם
בתפילת מנחה			בתורה קוראים	
לפני קריאת התורה			אומרים את הפס' 'ואני תפילתי'	להודות ליוצרנו שאנו לא ככל האומות, למרות שאוכלים ושותים- אפילו הריקנים שבנו באים לשמוע קריאת התורה.
	במקום שאין ספר תורה		אומרים מיד לאחר 'ובא לציון' לפני הקדיש של תפילת העמידה	מפני שאין להפסיק בין הקדיש לתפילה
	ביום טוב		אין אומרים את הפס' 'ואני תפילתי'	מפני שלא קוראים בתורה
לפני תפילת הלחש			אומרים חצי קדיש	
לאחר חצרת הש"ץ			אומרים שלושה פסוקים: 'צדקתך צדק..'	מפני שזהו כעין צידוק הדין על שלושה צדיקים שנפטרו בזמן מנחה של שבת: יוסף הצדיק; משה רבנו ודוד המלך.
	אם הוא יום שאין אומרים בו תחנון בימות החול (כמו חודש ניסן)		אין אומרים 'צדקתך צדק'	
לאחר מנחה-		קיצור שולחן ערוך	בשבתות שבין פסח לעצרת -אומרים פרקי אבות פרק אחד בכל שבת	
		מנהג חב"ד והאשכנזים	אומרים פרקי אבות בכל שבתות הקיץ החל מעצרת ועד ראש השנה	

סעיפים כח-כט:

דיני טעות בתפילה: התפלל בשבת תפילת חול

בהלכות טעות בין תפילת חול לשבת יש הרבה פרטים. הבנת העקרונות תסייע להבנת פרטיי ההלכה:

- אם מתחיל בברכה מסוימת- אסור להפסיק באמצע אלא צריך לסיימה ואז לומר ברכה אחרת. (לן אם התחיל ברכה של תפילת חול - צריך לסיים אותה ואז לומר את הברכה של תפילת שבת)
- אם ההתחלה **קשורה** גם לברכה של שבת- ניתן להמשיך ולסיים את הברכה של שבת. (ברכת אתה חונן מתחילה במילה 'אתה' וכן הברכה האמצעית של תפילות ערבית ומנחה בשבת מתחילות במילה 'אתה', ולכן אם מתחיל לומר 'אתה' ונזכר ששבת היום- ממשיך את ברכת שבת.)

מקרה	תת מקרה	דין	טעם
טעה בברכות האמצעיות	התחיל לומר רק את המילה הראשונה של ברכת החול ונזכר שהוא בשבת	צריך לגמור את הברכה ורק אחר כך לומר את הברכה האמצעית של שבת	
	טעה ואמר את המילה 'אתה בברכת 'אתה חונן' בתפילות ערבית ומנחה	לא יגמור את ברכת החול אלא ימשיך את הברכה האמצעית של שבת	מפני שגם תפילות ערבית ומנחה בשבת מתחילות במילה 'אתה' (אתה קידשת, אתה אחד)
	טעה ואמר את המילה 'אתה בברכת 'אתה חונן' בתפילת שחרית	יסיים את ברכת אתה חונן	מפני שהברכה האמצעית בתפילת שחרית מתחילה במילה 'ישמח'
	אם בתפילת שחרית ידע ששבת אך טעה ואמר 'אתה' כי החליף בין ההתחלות של תפילות שבת	אומר מיד 'ישמח משה'	הטעות לא היתה בין תפילת חול לשבת אלא בין תפילות שבת עצמן

3. יישום ההלכה

- יש לפתוח את הסידור ולראות את סדר התפילה מתוכו.
- יש לתאר סיטואציות שונות שבהן טעו בתפילה ולראות מהו הדין בכל מקרה.
- נכון לשוחח על תפילה בבית הכנסת בשבת ולהבהיר פרטים חשובים בקשר לקטעים הנאמרים בחזרת הש"ץ, איך מתנהגים בקריאת התורה ועוד.

4. ערכים

בנושא זה נדגיש את המנוחה בשבת שהיא לא רק שביתה ממלאכה אלא יש להיות במצב 'שכל מלאכתך עשויה', מעל לטרדות העולם ולכן בשבת אין צורך בבקשה ובהתעסקות בדאגות חול. עצם השביתה והחיבור לה' היא מקור הברכה לכל השבוע.

בהלכות תפילה הדבר בולט:

- **אין מקום לבקשות בשבת -** לכן בניגוד ליום חול הברכה האמצעית בשבת איננה של בקשות אלא עוסקת במהות יום השבת כמנוחה וקדושה (כדאי לקרוא את התפילה ולהבין את המשמעות)
- במקרה שהאדם טעה והתפלל תפילת העמידה של חול בשבת (כלומר הזכיר בקשות בזמן המנוחה מבקשות ודאגות):

***אין מקום להזכיר בקשות ולכן אם שכחנו יש לחזור ולהתפלל שוב. (אולם אם התחלנו ברכה צריך לסיים אותה כדי לא להפסיק באמצע ברכה)**

***נשתדל להימנע מלהזכיר בקשות בתפילה ולכן במקרה שאיננו מוחלט - מכוונת ההלכה את האדם להמשיך את ברכת שבת ולא לסיים את ברכת הבקשה של יום חול:**

<u>לדוגמה:</u>

- בתפילות ערבית ומנחה אם התחיל לומר 'אתה' ובכוונתו התבלבל ורצה לברך את הברכה 'אתה חונן ' מתפילת החול. בתחילת הברכה המילה 'אתה' יכולה להתפרש גם כתחילה של הברכה 'אתה קידשת/ אתה אחד- ולא 'אתה חונן- אז אין צורך לסיים את ברכת 'אתה חונן' אלא ממשיכים להתפלל את הברכה האמצעית של שבת.
- בתפילת שחרית תחילת הברכה האמצעית היא המילה 'ישמח' ולכן אם מתחיל לומר 'אתה' לכאורה אינו יכול להמשיך את ברכת שבת ועליו לסיים את ברכת אתה חונן. כאן ההלכה נותנת אפשרות להמשיך את ברכת שבת במקרה שלא שכח ששבת היום.

כלומר:

אם התבלבל וחשב שהיום זהו יום חול והתחיל לומר את המילה 'אתה'- ההנחה היא שהתכוון לברכת 'אתה חונן'- ימשיך ויסיים אתה חונן ואז יפנה לתפילת שבת.

אם לא שכח ששבת היום ההנחה היא שכנראה התבלבל בין תפילות שבת עצמן, ולכן יכול להמשיך את הברכה האמצעית של תפילת השבת.

הצעה לפעילות

הצעה לפעילויות בנושא 'שלום עליכם'

הערה: יש להסביר לתלמידים, ש"פיוט" הוא שיר קודש שנכנס לסידור התפילה. ישנם פיוטים שנכנסו רק לחלק מהסידורים ולא התקבלו בכל נוסחי הסידור הקיימים. אולם פיוט זה נכנס לכל הסידורים לכן הוא מוכר ומושר בכל בתי ישראל. המורה תפנה את התלמידים לשמו של הפיוט: "שלום עליכם" ותשאל במה שמו דומה לטעמי הדלקת הנרות? (הנרות מביאים שלום). התלמידים ישערו לפי שם הפיוט מהו תוכנו ולאחר הקריאה יגלו מוטיבים משותפים- המלאכים שמגיעים לברך את הבית ולהשכין שלום.

לפניכם הפיוט "שלום עליכם" אותו שרים בערב שבת לאחר החזרה מבית הכנסת עוד לפני התחלת הסעודה קראו אותו ומלאו את המשימות שאחריו.

הערה למורה: בסוף כל משימה כתובה התשובה בקו תחתי

"שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא[ג פעמים]

בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא[ג' פעמים]

ברכוני לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא[ג' פעמים]

צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא"[ג' פעמים]

תבנית הפיוט

משימה מס' 1.

א. צבעו את המשפטים החוזרים בפיוט בצבע זהה.

ב. צבעו בצבע אחר את כל אחת מהמילים שנותרו!

ג. מהו המשפט החוזר? (שלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

הערה: אומנם תחילת השורה הראשונה יוצאת דופן קצת (מלאכי השרת). "ומקלקלת" מעט את מוטיב החזרה. אך ניתן לא להתייחס לשוני זה. משום שהחזרה בשאר השורות בולטת במיוחד.

ד. מהן המילים שמשתנות? (שלום, בואכם, ברכוני, צאתכם).

ה. מה מקומן של המילים המשתנות בפיוט? (מילה ראשונה בכל טור)

תוכן הפיוט

משימה מס' 2 -

א. אל מי אנו פונים בפיוט זה? אל המלאכים.

ב. מצאו בפיוט שלושה כינויים בהם הם מכונים: מלאכי השרת, מלאכי השלום, מלאכי עליון.

מה עומד מאחורי הפיוט?

קראו את המקור שלפניכם והשיבו על השאלות המופיעות אחריו.

"שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומיטתו מוצעת* [כסא מסודר] מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו. ואם לאו- מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו"[גמרא שבת קיט,ב]

*<u>הערה</u>: יש להסביר שבתקופת התלמוד בו נכתב המדרש המילה: "מיטה"- פירושה כסא.

משימה מס' 3

השלימו את דברי המלאכים:

נמצא נר דלוק,שלחן ערוך ומיטה מוצעת

מלאך רע: (יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך)

מלאך טוב: (עונה אמן.)

2. לא נמצא נר דלוק שלחן ערות ומיטה מוצעת

מלאך טוב אומר:יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך

ומלאך רע עונה אמן.-

להדלקת נרות יש השפעה על ברכת המלאכים. בואו נשתדל להכין את הבית כראוי לכבוד השבת, שנוכל לזכות לברכה מהמלאך הטוב והרע ייאלץ לענות אמן

משימה מס' 4

נסו להסביר את משמעות סדר הופעתן של המילים השונות הפותחות כל שורה [אותן הדגשתם בצבע], על סמך המתואר במדרש!

שלום עליכם- מקדמים בשלום את בוא המלאכים בכניסתם לבית.

בואכם לשלום- מקדמים את בוא המלאכים עם בואם לתוך הבית.

ברכוני לשלום- מבקשים מהמלאכים שיראו את הדברים הטובים בבית ויברכו אותו שכן יהיה גם לשבת הבאה.

צאתכם לשלום- בגמר ביקור המלאכים כאשר סיימו שליחותם מברכים אותם בצאתם.

משימה מס' 5

כיתה ה' מכינה מקהלה לכבוד כל תלמידי בית הספר.בין השירים אותם ישירו יהיה השיר: "שלום עליכם". המורה הציעה לחלק את השיר למספר חלקים כך שכל חלק תשיר קבוצה אחרת.

כתבו הצעה לכמה חלקים כדאי לחלק את השיר[יתכנו מס' אפשרויות] __ נמקו את הצעתכם!_____

הצעה א': ל-4 חלקים: א. שלום עליכם...ב. בואכם לשלום ג. ברכוני לשלום. ד. צאתכם לשלום. הנימוק: חלוקה לפי מס' הפניות שלנו למלאכים.

הצעה ב': ל-3 חלקים: א. שלום עליכם ובואכם לשלום ב. ברכוני לשלום. ג. צאתכם לשלום. הנימוק: א. קבלת המלאכים ב. בקשת הברכה. ג. הפרידה מהמלאכים.

הצעה ג': ל-2 חלקים: א. שלום עליכם וצאתכם לשלום. ב. בואכם לשלום וברכוני לשלום. הנימוק: א. הפניה למלאכים בכניסתם וביציאתם. ב. הפניה למלאכים כאשר הם בבית.

הערה: בסיום שאלה זו ניתן לבצע בפועל מקהלה כזו. המורה תחלק את הכיתה לפי הצעת התלמידים. כל קבוצה תשיר חלק מהפיוט.

משימה מס' 6

כתבו דיווח של המלאך הטוב לאחר ביקור טוב שערך באחד מבתי ישראל!

_____

_____

_____-